

## GEOGRAPHY OF CONFLICT IN EUROPE - GENESIS AND MODERN EVENTS

**Abstract:** Conflict is a state of disagreement caused by different needs, values or interests between people. From a geographical point of view, this is the most common contradiction in the views on the use of a particular resource. In the modern structure of geographical sciences a new branch of social geography is being formed, namely "Geography of Conflicts". Often, as it became clear, conflicts end up reshaping the borders of entire regions. The second major category in Conflict Geography is "identity". Social, cultural, religious, etc. identity stands in the genesis of a particular conflict.

---

### Author information:

**Veselin Petkov**

PhD

Department of geography, regional development and tourism,

Konstantin Preslavsky – University of Shumen

✉ [veselin\\_9003@abv.bg](mailto:veselin_9003@abv.bg)

🌐 Bulgaria

### Keywords:

Geography of conflict, principle, regional,

Europe

Статията е по Проект № РД-08-118/3.02.2020 г. „Разработване и приложение на информационни ресурси по география, регионално развитие и туризъм“.

**К**онфликта е състояние на несъгласие, причинено от различните нужди, ценности или интереси между хората. От географска гледна точка това е най-често противоречие във възгледите за използване на определен ресурс. Този ресурс може да е населението, полезните изкопаеми, климата, водите, територията и и т.н (Пенерлиев, 2001<sup>1</sup>). Ограничеността му води до стимул за придобиване, често породен от етнически или чисто икономически подбуди.

В съвременната структура на географски науки се формира нов клон на обществената география, а именно „География на конфликтите“. Можем да я съотнесем както в предметният обект на Културната география, а така също и като част от изследването на населението в контекста на етно-конфесионалната му структура. Една от първите публикации като опит за обособяване на Географията на конфликтите е тази на D. Singer (1960)<sup>2</sup>. В нея ясно се очертават социалните конфликти с генезис върху околната среда, личностните взаимоотношения или опити за запазване на идентичността. Всъщност всички конфликти имат своите най-вече социални измерения. Ако трябва да се отдефинират конкретни проявления на Географията на

---

<sup>1</sup> Пенерлиев, М., Климатични, религиозни и геополитически влияния върху просперитета на нациите. – В: Сборник доклади „30 години Шуменски университет“. Шумен, 2001

<sup>2</sup> Singer, D. 1960. The geography of conflict: introduction, Saga publ.

конфликтите, може да се маркират такива според географското проявление, според причината, изявата, последиците и др.

От *пространствена гледна точка* (Пенерлиев, Петков, 2017<sup>3</sup>) конфликтите могат да се поделят на:

- ✚ *Международни*. Обхващат две или повече държави (напр. войната между Ирак и Кувейт през 1991 г.);
- ✚ *Регионални*. Обхващат части от региони или съседни страни (напр. невоенните конфликти в страните от Близкия изток);
- ✚ *Национални*. Възникват в рамките на конкретна страна (напр. проблемите с кюрдите в Р. Турция)
- ✚ *Локални*. Възникват в малки ограничени територии в някой страни (напр. искането за автономия на френскоговорящите канадци в средата на 90<sup>те</sup> години на XX век).

Според същите автори от *функционална гледна точка* конфликтите могат да се поделят на:

- ✚ Конфликти без насилие (напр. етническите конфликти в Белгия);
- ✚ Конфликти породени от политическа активност (напр. анексирането на п-в Крим);
- ✚ Тероризъм
- ✚ Военни конфликти

Според *последниците* те могат да видят до промяна в географски граници, социални кризи (вкл. бежански вълни). Бежанските вълни от своя страна могат да доведат до вторични конфликти на етно-конфесионална основа в страната на заселване.

В генезиса, проявлението и протичането на конфликта съществена роля изиграват определени *категории* в него. Често както стана ясно, конфликтите завършват с прекрояване на границите на цели региони (например военните конфликти на Балканите през 90<sup>те</sup> години на XX век). *“Границата”* е една подобна категория (в частност: етническата граница). Още в зората на географската наука в България откриваме нейна характеристика. Известният български географ доц. Крум Дрончилов пише<sup>4</sup>, че... „*особено важни са границите, които стоят във връзка с крайните предели на разпространение на един народ, т.е. етнографските граници. Те са естествени граници*”. Стремещт към запазването им всъщност генерира конфликт, етнически конфликт! При вторичните миграционни конфликти границите са силно стеснени. Те дори са силно „размити”, което прави превенцията, предварителният или последващ анализ на конфликтите трудно осъществими. Съвременните локални конфликти в Европа са именно такива... в малки селища, или стратегически обекти, без изява на масовост, често водещи до десетки жертви. Т.е. вече смело можем да говорим за ментални граници (Van Houtum<sup>5</sup>). Изградените на когнитивно ниво граници са индивидуални и често личен мотив за определено поведение. Последните трябва да се изучават по-ангажирано от гледна точка на националната сигурност.

Втора основна категория в География на конфликтите е *„идентичността”*. Социалната, културна, религиозна и т.н. идентичност стои в генезиса на определен конфликт. Има различни определения за идентичността в зависимост от нуждите на конкретното изследване.

<sup>3</sup> Пенерлиев, М. В. Петков, 2017. Сборник учебни материали по културна география, Инкома, Шумен

<sup>4</sup> Дрончилов, Кр. Политическата граница, Год. на СУ „Св. Кл. Охридски“, ИФФ, Т. 21, 1925;

<sup>5</sup> Van Houtum, H. Internationalisation and mental borders, tijdschrift voor economische en sociale geografie, 1999, vol. 90, no. 3, pp. 329-335;

Ракаджийска (2017), Пенерлиев, Петков (2019<sup>6</sup>) анализират и обобщават голяма част от, анализирайки публикации на: Цанева (2015), Петрова (2017), Ериксън (1996), Ташлер (1981), Силгиджиян (1998)<sup>7</sup>. Според тези автори идентичността се създава от взаимодействието между индивид и социална среда с изключителната роля на културата и историята за идентичностния процес. Различните измерения на идентичността предполагат чувството за единство на различните състояния на индивида, но и чувство за принадлежност към дадена общност. Идентичност<sup>8</sup> е понятие, което твърде трудно се поддава на дефиниране. Причината е в многоаспектността и широтата на съдържанието, което се сумира в това понятие. Думата „идентичност“ произлиза от латинското местоимение „idem“ (същия) в последствие съществителното „*identitas*“, означаващо еднаквост, сходство, прилика. Чрез идентичността си хората се самоопределят и се различават от другите. С тази си специфичност, понятието „идентичност“ съдържа обобщаващи характеристики, позволяващи да се опише както личносната представа „за“ и проявлението на индивидуалността, така и процесите на групово обединяване на базата на някакво сходство.

Тук е мястото да приведем примери от Европа с подобни „неконвенционални, необвързани с държавни граници или на региони, асиметрични и локални конфликти.

Безработицата сред имигрантите от африкански произход във Франция е три пъти по-висока, отколкото сред населението като цяло (Пенерлиев, Петков, 2017). Пет години след завършване на училище 89 % от "истинските" французи вече имат трудов договор, докато при тези с африкански корени същият показател е 61 %. Освен това 74 % от французите-кореняци имат безсрочни трудови договори, докато при другите процентът е 67. 37 % от имигрантите във Франция живеят под границата на бедността. При второто поколение този процент вече намалява - до 20. Една трета от новопристигналите могат да си позволят само социално жилище, при децата им този показател спада до 28. Девет от десетима французи с чуждестранен произход заявяват, че се чувстват французи. Социалното неравенство и ограничените лични (ментални) граници на тези общности ги концентрират в предградия с липса на условия за живот, доходи и бъдеще. Това ги сплотява, изпъква първичната им идентичност на проафрикански мигранти, формира нови националистически пориви. И следва неминуемото. Франция е обект на терористични атаки почти ежегодно (2015 – Батаклан и др., 2016 – перижко метро, футболен стадион, „камион-убиец“ в Ница и т.н). Географията на конфликтите както и другите съвременни клонове на обществената география дават своя принос в изясняване на причините за тези явления. Най-често чрез социален, етно-религиозен, образователен и т.н. анализ на малките маргинални групи в обществата. Защо във Франция? И защо все мароканци? Просто мароканската negliжирана общност в тази страна е най-многобройна. И най-лесно в нея се интегрират нови, „чужди“ елементи (Борхерс, 2017<sup>8</sup>).

Ако следваме примерите и анализа до тук, трябва да подчертаем, че съвременната география на европейските конфликти включва предимно такива на етно-религиозна основа. И нека анализираме други, по-популярни и продължителни във времето европейски етно-религиозни конфликти.

<sup>6</sup> Цит. в: Пенерлиев, М., В. Петков, Кулинарните фестивали – предпоставка за запазване на местната и национална идентичност в България, Сб. Фестивали, инсентиви, конференции, изложения, Черноморски туристически форум, Варна, 2019;

<sup>7</sup> Цит. в: Ракаджийска, Св., Формиране на туристическа идентичност-условие за развитие на туризма //сб. Местната идентичност и глобалният туризъм, изд. Славена, Варна, 2017

<sup>8</sup> Борхерс, Й. Защо са все мароканци? (<https://www.dw.com/bg/29.01.2020>)

В света практически не съществуват етнически хомогенни държави. По различни източници такива са едва 12 (9% от всички страни). В 25 други страни (18.9%) основната етническа група съставлява 90% от цялото население. В нови 25 държави водещият етнос е между 75 – 89%. В 31 държави то е в диапазона 50-70 и в 39 (30%) то е под 50%. Последната група се маркира като най-застрашена от етно-религиозни конфликти на базата на етническото си многообразие и липсата на водещ етнос.

**Испания.** В Испания баските са малко над 2 млн. души. Те говорят баски език (нарича се *еускара*), твърде различен от испанския. Забраната му по времето на режима на Франко<sup>9</sup> през втората половина на XX век радикализира местното население. Започват поредица атентати и локални въоръжени конфликти. Баските се различават културно от обграждащите ги народи и етнически групи. Изследване на National Geographic от 2012 г. твърди, че дори генетично те се различават от останалото местно население. През 2014 година Баския проведе неуспешен референдум за обявяване на независимост.

Каталуния е сходна по културно-етнически различия с Баския. Нарастващият национализъм в тази автономна област доведе до искане за провеждане на референдум през втората половина на 2017 г., засега забранен от държавните власти. От 2006 г. Каталуния (Каталуня) има свой специален статут. Това и предопределя най-голямата автономия на територия в историята на Испания. На практика е държава в държавата. В конституцията на страната е записано, че каталунците са нация. Това естествено отрицтва стимули за формиране на нова, собствена национална държава с нови етнически граници. Това е и най-богатата територия на страната. Дава над 20% Брутният вътрешен продукт (БВП) на Испания. Това създава усещане у каталунците, че те „издържат“ останалата испанска територия. Това генерира протести на недоволство, последните от които са от есента на 2019 г.



Фиг. 1. Административна карта на Испания (изт. Интернет)

<sup>9</sup> Ген. Франсиско Франко е начело на авторитарен режим в Испания в периода 1939-1975 г.

**Белгия.** Населението на Белгия е съставено основно от две етнически групи: *фламандци*, които говорят холандски и *валонци*, които говорят френски. Въпреки езиковата непоносимост причината за разделението е историческа. Във времето са се облагодетелствали предимно френскоговорящите общности във Валония, а фламандците, които залагали предимно на селското стопанство и били мнозинство в страната, останали в неизгодно икономическо и политическо положение. Недоволството на фламандците от снизходителното отношение на валонците, които ги смятали за по-нисши в културно отношение, помогнало за развитието на фламандския национализъм. Днес всяка от областите иска независимост. Във всяка от тях няма да сте „добре дошъл“ ако говорите езика на „врага“.



Фиг. 2. Историко-географски области Фландрия и Валония в Белгия (изт. Интернет).

**Босна и Херцеговина.** Босна и Херцеговина в средата на 90<sup>те</sup> години на ХХ век е част от Югославия. По време на гражданската война в периода 1993- 1995 година, град Сребреница е под обсада на сръбски военни формирования. В околностите на града през юли 1995 г. са избити над 8000 босненски мюсюлмани – мъже и деца. Това е най-мащабното избиране на хора в Европа след приключването на Втората световна война. Тук говорим вече за силно изразен военен конфликт. И всъщност в генезиса отново е стимула за запазване на етническите граници и идентичността. Затова като пример задължително следва да си припомним (но не и да забравяме) историята на Балканските Ромео и Жулиета.

*Историята на Адмира и Божко* (Бърдаров, 2016<sup>10</sup>).

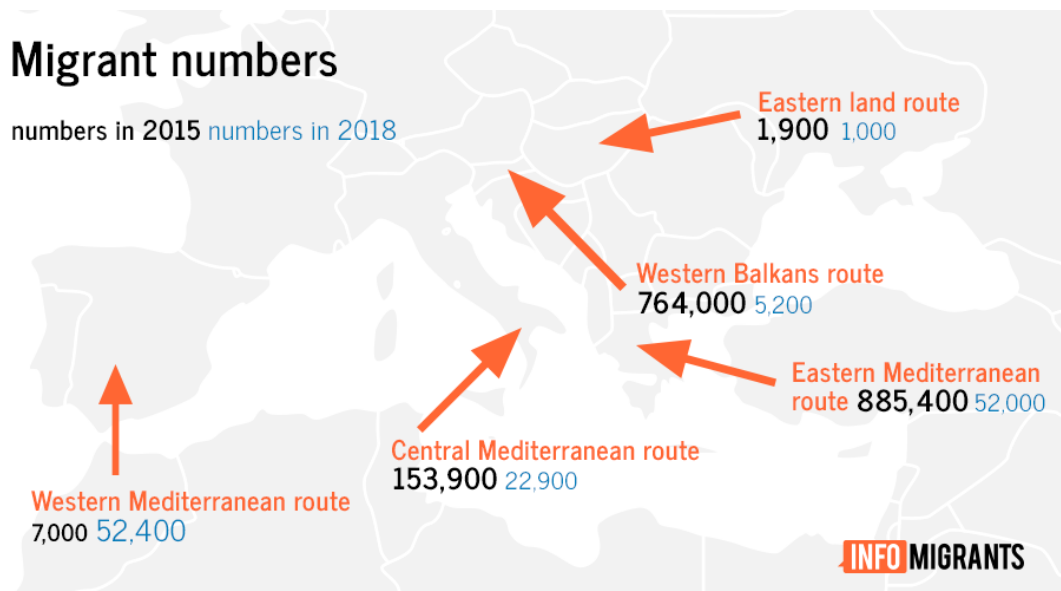
*20 години назад. Тежки години на война. На левия бряг на река Миляцка в Сараево са локализиран мюсюлмански войски, на десния – сръбски. В града живеят Адмира и Божко. Тя е мюсюлманка, той – християнин. Една нощ решават да избягат от мястото на невъзможната си любов. Плащат, за да преминат безпрепятствено. Но не се случва така. На моста Божко е убит от снайперист на място. Стреляно е някъде над хълма. Адмира е ранена, може да се спаси. Но се връща и покрива с тялото си това на Божко. Прострелват и нея.*

<sup>10</sup> Бърдаров, Г. 2016. И аз още броя дните, Сиела, С.

Телата им стоят там седмица. За Адмира и Бошко е направен документалния филм „Ромео и Жулиета в Сараево“. Много по-късно става известно, че сръбите са принудили босненски военнопленници да издърпат двамата мъртви към сръбската страна и да ги погребат в общ гроб. През април 1996 г. биват ексхумирани и погребани в Сараево, заедно...!

**Северна Ирландия.** В нея живеят и католици и протестанти. Привидно спокойно. Но неприязънта между тези две етно-религиозни общности продължава да тлее. И се дължи на заселването на протестанти от протестантска Англия още при завладяване на католическа Ирландия (Ълстър, дн. Северна Ирландия) още в исторически времена. „Крехкото“ т.нар. Споразумение от Разпети петък от 1998 г. привидно успокои обстановката. Договореният в началото на 2020 година Brexit отново ще възпламени тлеещи все още конфликти в тези земи.

В така описаните конфликтни територии проявата е на ниво национални (или етнически) граници. В съвременните реалности на увеличен бежански поток към Европа следва да се отчита факта, че той е потенциален „донор“ на нови конфликти. Изучаването на мигрантите (в демографски и социо-културен аспект, т.е. като обект на цялостната географска наука) е важно с цел превенция на подобни конфликти.



Фиг. 3. Брой и пътища на придвижване на мигранти към Европа (2015/2018 г.)  
изт. <https://www.infomigrants.net>

Фигура 3 ясно маркира пътищата на предвижване и евентуалните държави, в които се заселват мигрантите. Към 1 януари 2018 г. броят на лицата, пребиваващи в държава-членка на ЕС, с гражданство на държава извън ЕС, е бил 22,3 милиона, което представлява 4,4 % от населението на ЕС. По данни на Евростат<sup>11</sup> в абсолютно изражение броят на живеещите в държави - членки на ЕС, чуждестранни граждани към 1 януари 2018 г. е бил най-голям в Германия (9,7 милиона души), Великобритания (6,3 милиона), Италия (5,1 милиона), Франция (4,7 милиона) и Испания (4,6 милиона). В тези цифри естествено не се включват само афро-азиатските мигранти, но и тези от Източна Европа и др. Видно е че Германия и Великобритания са най-желани дестинации за пребиваване. На там се насочват и мигрантите от Сирия и Северна

<sup>11</sup> [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration\\_and\\_migrant\\_population\\_statistics](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics) (22.02.2020)

Африка (Naydenov, 2018<sup>12</sup>). В тези държави най-вече са възможни локални конфликти предимно на религиозна основа. И причината е, че се повтаря вече описаната ситуация от мароканските малцинства във Франция. Около три четвърти от сирийските имигранти в Германия живеят изцяло или частично на помощи за безработни. Равнището на безработица сред сирийците е над 44 %. Около 43% от афганистанците в трудоспособна възраст получават помощи за безработни, а равнището на безработица в тази група е около 26%. Това формира нови уязвими групи, от чиито недоволни слоеве произхожда несигурността.

В заключение става ясно, че географията на конфликтите следва да се възприема като една нова, но по-скоро необходима практико-приложна наука в дебрите на географското познание. Тя умело може да си партнира с културната география, демографията, географията на цивилизациите и други частни клонове на географската наука. В неразривна връзка следва да е със социологията, психологията, историята. Приведените примери за проява на конфликти в Европа само доказват нуждата от изучаването им и то с инструментариума на географската наука. Необходим е аналитичен поглед отвъд етническите и национални граници. Впредвид вътрешният стремеж за запазване на идентичността и формираните лични (ментални) граници. Трябва внимателно да се изследват бежанските потоци, малките онеправдани маргинални групи в предградията на градовете, малките населени места и райони.

#### References:

1. Borhers, Y. Zashto sa vse marokantsi? (<https://www.dw.com/bg/29.01.2020>);
2. Bardarov, G. 2016. I az oshte broya dnite, Siela, S.;
3. Dronchilov, Kr. Politicheskata granitsa, God. na SU „Sv. Kl. Ohridski“, IFF, T. 21, 1925;
4. Ivanova, V. 2019. Terminologichen rechnik po demografia, UI „Episkop Konstantin Preslavski“, Shumen;
5. Penerliev, M. V. Petkov, 2017. Sbornik uchebni materialy po kulturna geografia, Inkoma, Shumen;
6. Penerliev, M., V. Petkov, Kulinarните festivali – predpostavka za zapazvane na mestnata i natsionalna identichnost v Bulgaria, Sb. Festivali, insentivi, konferentsii, izlozhenia, Chernomorski turistichecki forum, Varna, 2019;
7. Penerliev, M., Klimatichni, religiozni i geopoliticheski vliyania varhu prosperiteta na natsiite. – V: Sbornik dokladi „30 godini Shumenski universitet“, Shumen, 2001;
8. Rakadzhyska, Sv., Formirane na turisticheska identichnost-uslovie za razvitie na turizma //sb. Mestnata identichnost i globalniyat turizam, izd. Slavena, Varna, 2017;
9. Van Houtum, H. Internationalisation and mental borders, tijdschrift voor economische en sociale geografie, 1999, vol. 90, no. 3, pp. 329-335;
10. Singer, D. 1960. The geography of conflict: introduction, Saga publ. London;
11. Naydenov, Kl. International migration in Europe in the 21<sup>st</sup> century, Int. Sc. Conference Geobalkanika, 2018;
12. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration\\_and\\_migrant\\_population\\_statistics](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics) (22.02.2020);
13. <https://www.infomigrants.net>

---

<sup>12</sup> Naydenov, Kl. International migration in Europe in the 21<sup>st</sup> century, Int. Sc. Conference Geobalkanika, 2018